

LA FEBRE DELS CROMOS

Josep-Manuel Rafí (2023). Barcelona: Editorial Comanegra. 239 pàgines.

El prologuista Albert Rossich n'ha dit: «Amb el cromo es va produir una veritable democratització de la propietat infantil i entre classes, perquè les classes populars podien col·leccionar i tenir les mateixes sèries de cromos que les més privilegiades. Pel seu baix cost de producció es podien distribuir per milers i, d'aquesta manera, també eren milers les persones —adults i nens— que podien posseir, per primera vegada, una col·lecció en propietat.»

Els cromos van irrompre a l'últim terç del segle XIX arran de l'invent de la cromolitografia i aviat van desfermar una veritable febre. Molt abans de les xarxes socials, els mòbils i la televisió, i quan els llibres només estaven a les cases de les famílies més adinerades, aquestes estampes de cartó, econòmiques, accessibles i que es podien trobar arreu, ensenyaven per primera vegada «tot el món conegut» i a tot color: història, geografia, política, ciència, els nous invents, obres de la literatura universal, els artistes del moment, contes populars, els nous esports i fins i tot manuals per ser xofer, aviador o fuster.

L'escriptor i col·leccionista Josep-Manuel Rafí i Roig ha recollit la història i la importància d'aquest fenomen en un estudi molt exhaustiu i molt documentat, i a la vegada amè i visual amb prop de mil fotografies. L'autor posa el focus en la xocolatera Jaume Boix, una de les més importants de Catalunya. L'any 1894 els Boix van incloure per primer cop un cromo dins d'una rajola de xocolata: va ser tota una revolució que transformaria el món de la publicitat i que popularitzaria encara més els cromos entre tots els estrats socials.

El llibre, com assenyalava Albert Rossich en el pròleg, no parla només de col·leccionisme, sinó també d'història, d'art, de disseny i publicitat, de clients i consumidors. També és un retrat sociològic que mostra com érem i què somiàvem, i que transita per la nostàlgia i la història petita, que sol ser la més interessant.